

رویکرد شناختی در تحلیل اقتصاد اسلامی

علی اصغر هادوی نیا

www.ketab.ir

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
انتشارات

رویکرد شناختی در تحلیل اقتصاد اسلامی

علی اصغر هادوی نیا

عضویت علمی پژوهشی فرهنگ و اندیشه اسلامی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ دوم: ۱۳۸۶

شمارگان: ۳۰۰

قیمت: ۲۷۰۰۰ تومان

طراح جلد: سید ایمان نوری نجفی

چاپ و صحافی: دی تاپ

سرشناسه: هادوی نیا، علی اصغر.

عنوان و نام پدیدآور: رویکرد شناختی در تحلیل اقتصاد اسلامی / علی اصغر هادوی نیا.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۶.

مشخصات ظاهری: ۳۱۶ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۸-۳۷۹-۲

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: اسلام و اقتصاد.

موضوع: Islam—Economic aspects

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ ۱۰۲/۲-۲۳۰ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۳

شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۳۳۸۲۲

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۹	پیدمگف-ر
۱۳	فصل اول: کلیات
۱۵	۱. تعریف، مبدا و بیان سؤال اصلی
۱۹	۲. چستی اقتصاد اسلامی
۲۱	۳. پیشینه موضوع
۲۳	۴. اقتصاد اسلامی با رویکرد شناختی و روشی معرفت شناختی
۲۵	۵. روش انجام تحقیق
۲۵	۵-۱. رهیافت بین‌رشته‌ای
۲۷	۵-۲. ابزار گردآوری اطلاعات
۲۸	۶. هدف و ضرورت انجام تحقیق
۲۹	۷. استفاده‌کنندگان از نتیجه تحقیق
۲۹	۸. نوآوری تحقیق
۲۹	۹. نتایج
۳۱	فصل دوم: معرفی رویکرد شناختی به اقتصاد
۳۴	۱. تکوین رویکرد شناختی به اقتصاد
۴۰	۲. آشنایی با علوم شناختی
۴۵	۳. اقتصاد رفتاری و رویکرد شناختی
۴۶	۴. اقتصاد نئوکلاسیک و رویکرد شناختی
۵۲	۵. جایگاه عقلانیت در رویکرد شناختی

۵۲	۵-۱. عقلانیت جمعی
۵۴	۵-۲. عقلانیت توزیع شده رویه‌ای و هماهنگی نهادی
۵۷	۵-۳. عقلانیت توزیع شده تطبیقی و تحول نهادها
۵۹	۶. عقلانیت محدود و رویکرد شناختی
۶۳	۷. عقلانیت رویه‌ای
۶۶	۸. نهادگرایان و رویکرد شناختی
۷۶	۹. کاربرد رویکرد شناختی
۷۸	۱۰. نتایج
۸۱	فصل سوم. تحلیل عقلانیت و تصمیم‌گیری در اقتصاد اسلامی
۸۴	۱. نگاهی مجدد به جایگاه عقلانیت در رویکرد شناختی به اقتصاد
۹۰	۲. عقلانیت و فرایند تصمیم‌گیری
۹۳	۳. جایگاه عقلانیت در فرایند تصمیم‌گیری از دیدگاه اسلام
۹۳	۳-۱. دیدگاه متفکران اسلامی درباره عقلانیت
۹۸	۳-۲. عقلانیت مراگد
۹۹	۳-۲-۱. مبانی معرفت‌شناسی
۱۰۲	۳-۲-۲. مبانی انسان‌شناسی
۱۱۰	۳-۲-۳. اقسام لذت‌ها
۱۱۴	۳-۲-۴. استخراج یک قاعده رفتاری
۱۱۸	۳-۳. جایگاه عقل و عقلانیت و ساختار منطقی بین‌رشته‌ای اقتصادی
۱۲۴	۳-۴. معرفی اعتدال به عنوان یک قاعده برای رفتار عملی؛ عدم اسراف، عدم اقتار
۱۳۲	۳-۴-۱. اعتدال در گستره توزیع
۱۳۷	۳-۴-۲. حرمت کم‌فروشی و اعتدال انسانی
۱۴۹	۳-۴-۳. اعتدال انسانی در گستره تولید
۱۴۹	۳-۴-۴. فراگیری ویژگی اعتدال انسانی
۱۵۱	۳-۴-۵. تفاوت نگاه قرآنی به اعتدال انسانی
۱۵۲	۳-۴-۶. پرهیز از تجمل‌گرایی و اتراف
۱۵۹	۳-۴-۷. برخورداری از حد کفاف

۱۶۰..... ۸-۴-۳. عقلانیت فراگیر و معرفی اعتدال

۱۶۱..... ۴. برهان معقولیت

۱۶۸..... ۵. نتایج

فصل چهارم: جایگاه لذت و سعادت در مطالعه اقتصاد اسلامی با رویکرد

شناختی..... ۱۷۱

۱۷۳..... ۱. تعریف مطلوبیت

۱۷۶..... ۲. ربط مطلوبیت و لذت

۱۷۹..... ۱. لذت‌طلبی و فطرت انسانی

۱۸۳..... ۴. تعریف لذت

۱۸۷..... ۵. اقسام لذت

۱۸۸..... ۶. مراتب لذت

۱۹۰..... ۷. رابطه لذت و مادیات

۱۹۲..... ۸. نتایج

فصل پنجم: جایگاه اطلاعات و شفافیت در مطالعه اقتصاد اسلامی

با رویکرد شناختی..... ۱۹۵

۱۹۷..... ۱. تعریف اطلاعات کامل و جایگاه آن در اقتصاد

۲۰۱..... ۲. تعریف شفافیت و ارتباط آن با اطلاعات کامل

۲۰۶..... ۳. رابطه رویکرد شناختی به اقتصاد با اطلاعات

۲۰۹..... ۴. آموزه‌های اسلامی و تحقق شفافیت در بازار

۲۰۹..... ۴-۱. عوامل زمینه‌ساز

۲۱۰..... ۴-۲. عواملی که جریان به موقع اطلاعات را به ارمغان می‌آورند

۲۱۵..... ۴-۳. عوامل جبرانی

۲۱۸..... ۵. نتایج

فصل ششم: دستاوردها..... ۲۲۱

۲۲۳..... ۱. دستاوردها

۲۲۷..... ۱-۱. معرفی عقلانیت فراگیر با توجه به مبانی معرفت‌شناسی

۲۳۰..... ۱-۲. معرفی عقلانیت فراگیر با توجه به مبانی انسان‌شناسی اسلامی

۲۳۴..... ۱-۳. جایگاه عقل و عقلانیت در تعیین ساختار منطقی بین معرفت‌های اقتصادی

- ۲۳۷..... ۴-۱. مهم‌ترین قاعده رفتاری در رفتار عقلایی
- ۲۳۹..... ۵-۱. برهان معقولیت
- ۲۴۱..... ۶-۱. جایگاه شناختی لذت و سعادت
- ۲۴۵..... ۷-۱. اطلاعات و شفافیت
۲. پرسش‌های اصلی و ارتباط دستاوردهای تحقیق با پاسخ به پرسش‌های اصلی
- ۲۴۷.....
- ۲۵۰..... ۲. تحلیل شناختی از ماهیت ربا
- ۲۸۱..... کتابنامه
- ۲۸۱..... ۱. عربی
- ۲۸۷..... ۲. عربی
- ۲۹۳..... ۳. مقالات
- ۲۹۴..... ۴. لاتین
- ۳۰۱..... فهرست آیات
- ۳۰۵..... نمایه
- ۳۰۹..... نمایه موضوعی

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، بار دیگر دین و معرفت دینی به‌ویژه در نیمه جهانی اسلامی، به عنوان فکر و فرهنگ مترقی و نجات بخش آدمی، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم و حیاتی و ارزش‌های اسلامی از سوی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان و احیای روح ستم‌سوزی در آنان شد و از دیگر سو باعث نمایان‌تر شدن سست‌پایگی مسلک‌های کتب‌های بشری و نظام‌های مبتنی بر آنها گشت.

بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، نظریات بروری و نوآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری، به فواید شرایط کنونی و درخور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب‌شناسی در حوزه فرهنگ ملی و باورداشت‌های رایج دینی به منظور عرضه صحیح و دفاع معاصر از اندیشه دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین و تبیین و عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی- پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی محض و کارآمدی را فرض می‌نمود.

بر این اساس «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به عنوان یک نهاد

علمی-فکری حسب الامر و بر اساس نظر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) و با تلاش فراوان حجت الاسلام والمسلمین علی اکبر رشاد در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و بن‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دین و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

پژوهشکده نظام‌های اسلامی که مشتمل بر پنج گروه اقتصاد، فقه و حقوق، سیاست، اخلاق و مدیریت اسلامی است، به طور خاص با مطالعه نظامات اجتماعی، فلسفی بر را تعقیب می‌کند:

۱. کشف طایفه‌های نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛

۲. تحقیق و تبیین عامانه علمی و مباحث اساسی نظامات اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قلمرو آن

۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانی به متولیان امور و بسترسازی برای تحقق کامل‌تر نظام‌های اسلامی؛

۴. تحقیق درباره مسائل مستحدثه به انگیزه‌گرایی در زمینه نیازهای نوپیدای فقهی؛

۵. پاسخ‌گویی به شبهه‌های مطرح درباره فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛

۶. شناخت و نقد علمی مکتب‌ها و نظامات معارض.

تحقیق حاضر که نتیجه تلاش علمی محقق ارجمند جناب حجت الاسلام آقای دکتر علی اصغر هادوی‌نیا عضو هیئت علمی پژوهشگاه در گروه اقتصاد پژوهشکده نظام‌های اسلامی است، به موضوع درآمدی بر تحلیل اقتصاد اسلامی با رویکرد شناختی می‌پردازد.

رویکرد شناختی بر علوم شناختی متکی است. علوم شناختی حاصل

ترکیب چند شاخه از علم از جمله فلسفه ذهن و روان‌شناسی است. رویکرد شناختی به اقتصاد حاصل تعامل دو گستره از علوم بشری، یعنی علوم شناختی و اقتصاد است.

از سوی دیگر اقتصاد اسلامی، علمی است که در صدد تبیین رفتارهای واقعی انسان با تکیه بر آموزه‌های اسلامی می‌باشد. حال اگر بتوانیم چنین تبیین را بر محوریت شناخت انجام بدهیم، در واقع توانسته‌ایم اقتصاد اسلامی با رویکرد شناختی را معرفی نماییم.

مسئله مهمی از مطالعات رویکرد شناختی به اقتصاد، درباره عقلانیت می‌باشد؛ بنابراین که راه برای معرفی اقتصاد اسلامی با رویکرد شناختی این است که بحث‌ها را در اقتصاد اسلامی با دقت بیشتری مطرح شود.

بر خود فرض می‌دانیم از محقق محترم جناب حجت‌الاسلام آقای دکتر علی‌اصغر هادوی‌نیا، عضو هیئت علمی گروه اقتصاد و همچنین از نظارت علمی اعضای محترم شورای علمی گروه اقتصاد به‌ویژه ارزیابان محترم اثر جناب آقایان حجت‌الاسلام دکتر علی‌رضا فائمی‌نیا و حجت‌الاسلام دکتر محمدنقی نظریور که در به‌ثمر رسیدن این تحقیق ما را یاری داده‌اند و سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسئولیت آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، کمال تشکر و قدردانی خود را ابراز نماییم.

گروه اقتصاد

پژوهشکده نظام‌های اسلامی